

Tal vid föreningen Ostrobothnia Australis 90-årsfest den 12.12.2014, Hemmergården, Solf

THOMAS ÖHMAN

År 1983 hade jag nyss tillträtt som ordförande för föreningen. Jag hade året innan blivit vasabo, auskulterade till lärare och såg en framtid i Österbotten, tio år efter att jag hade lämnat Jakobstad för studier och arbete på annan ort. Via vänner i biologin här i Vasa hade jag hösten innan råkat på OAs verksamhet och lockades med på höstmötet. Det var början på ett livslångt äktenskap. Efter 13 år som ordförande under 80- och 90-talen har jag trots nya uppdrag fortsatt att följa OAs verksamhet och kunnat medverka till föreningens väl och ve.

Vad jag innan 80-talet kände till om denna förening var inte mycket. Jo, jag hade sett uppgifter om föreningen som hade ett spännande naturvetenskapligt museum i Vasa, gjorde exkursioner och t.o.m. själv ägde och förvaltade en fågelstation mitt i Kvarken, på Valsörarna. Och att chefen för den stationen var jakobstadsbo, dessutom familjebekant, Carl-Gustav Taxell. Vid långseglatser från Jakobstad med sjöscouterernas dåtida stolthet s/y Ellinor hade jag faktiskt besökt Valsörarna och sett stationen flera gånger. Detaljerna i övrigt visste jag inte mycket om, men jag fick lära mig.

Ostrobothnia Australis bildas och grundar museum

Föreningen Ostrobothnia Australis höll sitt första, grundande, möte i ett litet kanslirum på hotell Ernst år 1924. Där beslöt fem personer, provisor Björn Jurvelius, lärare A.J. Dahl, stadsfogde Birger Lingonblad, hans hustru Hjärdis Lingonblad och lektor Johannes Näse, att grunda en naturvetenskaplig förening. Föreningen hade i början sina möten i ett litet kansliutrymme hos Svensk-Österbottiska Samfundet på Rådhusgatan 17 på nuvarande Rewell Centers plats.

År 1927 anslöts Ostrobothnia Australis till Svensk-Österbottiska Samfundet som naturvetenskaplig underavdelning, detta på initiativtagaren till samfundet konsul Harry Schaumans enträgna önskan. Han hade 1920 grundat samfundet med syfte att främja vetenskap och kultur på akademisk grund. Man ser i hans och dåvarande styrelsens intentioner att man i avsaknad av egen akademi i Vasa ville skapa en akademisk verksamhet med upplysande

föreläsnings- och publikationsverksamhet. Harry Schauman hade t.o.m. överlämnat en donation till samfundet i form av aktier vars behållning skulle tillfalla OA. Tillkomsthistorien av den naturvetenskapliga underavdelningen och OAs betydelse för Svensk-Österbottiska Samfundet och Samfundets betydelse för OA har beskrivits av Walter Mellberg (i Arkiv för Svenska Österbotten, band V, Österbottisk årsbok 1945) och Kurt Jern (i årsboken Österbotten 1970). Kurt Jerns bedömning är att bägge vann på samgången och undertecknad kan hålla helt med.

Samgången skedde alltså på Harry Schaumans önskan. Det innebär att då vi idag läser vad Svensk-Österbottiska Samfundet är och verkar för, så minns vi att OA enligt testatorn Harry Schauman var en del av denna *österbottiska akademi*. I början av 80-talet då den dåvarande underavdelningen till Svensk-Österbottiska Samfundet till sitt medlemstal vuxit sig större än SÖS ville styrelsen för SÖS att OA skulle bilda en egen förening. Med löfte om att föreningen i all framtid behandlas som den ursprungliga naturvetenskapliga underavdelningen och framledes får 1/3 av årliga understödet gick OA med på lösningen. OAs och SÖSs samarbete under åren kan betecknas på ett biologiskt sätt som rent symbiotiskt, båda parter drar stor nytta av det. Jag återkommer senare till vad detta och löftet från år 1983 innebär för framtiden för oss båda.

År 1933 fick OA ett eget utrymme: En f.d. fotografiateljé, i samma hus där SÖS fanns, på Rådhusgatan 17 (nuvarande Rewell Center). Vasa stad beslöt efter långa underhandlingar att låta föreningen förvalta den Bodén-Stenbäckska samlingen bestående av framförallt uppstoppade fåglar från slutet av 1800-talet. Samlingarna växte sedan snabbt bl.a. tack vare makarna Lingonblads enträgna samlande och medlemmarnas donationer.

När huset revs för att ge plats för Rewellbyggnaden fick samlingarna för en kortare tid uppvisas i stadshuset. 1967 kunde samlingarna få en ny fast placering, på Hovrättsplanaden 9 i Sundénska huset, Kyrkoapotekets andra våning. Under ledning av eldsjälur som t.ex. dåvarande ordförande Martin Malmberg inrättades lokalen till ett modernt museum för sin tid.

Från 1980-talet till nutid

Hösten 1982 tog jag över som ordförande efter Pehr Hongell. Det innebar att ordförandeskapet, rent skrämmässigt, gick över från intresserade ingenjörer (Malmberg och Hongell var bägge ingenjörer) till biologer. Vid ett av de

OAs 60-årsjubileumsexkursion till Petalax åmynning i maj 1984.

första mötena drog vi upp riktlinjerna för »Meningen med föreningen». OA skulle vara en förening med både traditionell föreningsverksamhet (samvaro, exkursioner, kurser) och idka forskningsverksamhet (samlingar, utställningar, Valsörarnas biologiska station).

I maj 1984 firades 60-årsjubileet med exkursion och seminarium. Vi samlades på Hemmergården, efter en morgonexkursion till Petalax åmynning, för ett seminarium som beskrev fyra märkespersoner i OAs historia: Jakob Tegen-gren (presenterades av lektor Denise Hägglund), makarna Lingonblad (prof. Walter Hackman), Leif Österblad (biolog Hans Hästbacka) och Per-Åke Johansson (lantmätariingenjör Gunnar Gröndahl).

I samband med ett seminarium om bl.a. naturpedagogik i medlet av 80-talet på pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi, hämtades under ledning av stud. John Ahläng in den s.k. Ekologibussen från Örebro till Vasa. Senare gjorde John en analys av hur en sådan egen rullande naturskola kunde finansieras. John Ahläng kom under sin levnad att medverka många gånger med avgörande insatser för både museet och trevnaden på våra möten.

Vasa stad finansierade en naturvetenskaplig intendent (först deltid) för OA. Birthe Wistbacka, Heli Alanne och Sonja Österholm-Granqvist har fungerat med bravur som intendent under åren från 1986 och framåt. Under senare år har dessutom Gun Dahlvik för längre perioder kunnat medverka i skötsel av både föreningen och samlingarna. OA har också sedan år 2003 per-

soner anställda för bl.a. katalogiseringsarbete, praktiskt arbete med Petterssons boksamling (bokflyttning) och annat som behövs, med finansiering från Arbetskraftsbyrån.

Då Vasa stad genom egendomsbyten med staten fick landshövdingshuset i sin ägo öppnades nya möjligheter också för OA. Tre olika arbetsgrupper planerade och verkställde från 1998 till 2002 den naturvetenskapliga avdelningens basutställning Terranova. Att slutresultatet blev möjligt berodde mycket på Forststyrelsens behov av ett Naturcentrum i Västra-Finland och gav möjligheter till tilläggsfinansiering. Att det gick så bra berodde nog på ett gott samarbete mellan undertecknad, forststyrelsens chef här i Vasa, Kari Hallantie, och museichef Nils-Erik Villstrand. Biträdande stadsdirektör Bengt Strandins välvilliga inställning var ytterst viktig. (Museets utveckling finns närmare beskriven i artikeln »Från kuriosakabinett till naturaliekammaren Terranova» i OAs åttioårsskrift från 2004).

Efter att basutställningen öppnats 2002 har Terranova utvecklats mycket. Personal har anställts och tilläggsutställningar har byggts upp. Det är ett nöje att se att denna museidel fungerar som ett besökscentrum för Världsarvet. År 2003 skrevs avtal om överlåtelse av de naturvetenskapliga samlingarna mellan Ostrobothnia Australis och Vasa stad. Tack vare detta avtal får föreningen Ostrobothnia Australis använda Österbottens museums utrymmen för sin egen mötesverksamhet.

Funderingar inför framtiden

Det är idag en bred målinriktad verksamhet som följer föreningens ursprungliga ändamål »att främja biologisk forskning samt väcka intresse för natur och naturvård».

Samlingarna är idag väl omskötta och snart är alla katalogiserade. Hur ser framtiden ut för Vasa stads museum, Österbottens museum? OA har en plats, en viktig plats, inom Terranova och samlingarna där.

Just nu genomgår museet, eller eg. museerna Österbottens museum/Tikanoja-Kuntsi, en stor metamorfos – för att tala biologispråk. Ur tre museer skall ett nytt bildas. Österbottens museum har följt en indelning med olika avdelningar ledda av intendent. Vid Tikanoja-Kuntsi har man följt ett annat system. Nu finns ett förslag om vilket man verkar nå enighet. Museernas omorganisering har nu behandlats och godkänts av stadsfullmäktige. De tidigare tre museerna

finns i framtiden under en nämnd och chef. De olika avdelningarna ersätts av funktionella enheter/verksamheter (samlingsverksamhet, utställningsverksamhet, konservering och museiteknik, publikarbete och regional verksamhet med myndighetsuppgifter). Fullmäktige har godkänt den instruktion som skall styra verksamheten. Målet är att samarbetet blir bättre och att gränserna mellan de tidigare avdelningarna inte utgör hinder för utvecklingen.

Kunskapen måste beaktas och bevaras i förändringsprocessen. Instruktionsförslaget innehåller regler gällande kunskapskraven för museichefen. Den kommande verksamhetsstadgan, som nämnden inom sitt fullmaktsområde skall uppgöra, måste bevara sakkunskapen inom museet. Det måste finnas, förutom tillräcklig mängd personal, även personal med kunskap inom bildkonst, kulturhistoria, lokalhistoria och naturvetenskap. Om inte denna kunskap finns kan inte museet bevara sitt stora kunskapskapital.

Föreningen verkar ha ett stabilt medlemstal som inte i stort förändrats över åren. Goda föreläsningar, skrifter och tryggt omhändertagande på resor och exkursioner verkar vara goda koncept. Alla vill inte röra sig långt utanför alla pålade stigar och broar på egen hand. Man vill röra sig tillsammans under ledning. Därför behövs en förening som leder och planerar.

Naturturismen växer i betydelse. Forststyrelsen har en naturtjänstavdelning, som trots sparkrav troligtvis fortsätter att utvecklas. Forststyrelsen har besökcenter vid de större nationalparkerna men gör knappast sådana stora satsningar längre. Terranova utgör ett gott exempel på hur både stat och kommun kan spara genom att samarbeta. Vad Havets hus utvecklas till på Replot återstår att se. Just nu verkar stor försiktighet råda inom Korsholms kommun.

Naturturismen ökar och blir viktigare – här kan nog också OA ha en roll i framtiden. Kanske i samarbete med de turistföretag som verkar i skärgården utgående från Svedjehamn eller Klobbskat.

Staten måste spara, även på naturvård. Vilken kunde OAs roll vara för naturskyddsarbetet? NTM-centralernas resursbrist är de facto redan nu ett problem. Väntetiden för behandlingen av ärenden är lång och många oroar sig för att kvaliteten på t.ex. övervakningen försvagas. Forststyrelsen är ansvarig för att sköta nationalparker och naturskyddsområden. Viktigt är, då områden skyddas, att resurser för vård och skötsel finns. Föreningen OAs roll i naturskyddet är att samla information och delta i debatten.

Ett ytterligare problem för naturskyddet är den misstro som finns mellan

naturskydds- och markägarintressen. Det enda hållbara är att dessa försöker utveckla en dialog och ett ömsesidigt förtroende. Här har nog OA i framtiden också en klar uppgift.

Östersjön och vattendragen är fortfarande utsatta trots att mycket gjorts. Positiva tecken syns på vissa håll, som en följd av minskade utsläpp av näringsämnen. Också i Österbotten lönar det sig att föregå en negativ förändring snarare än att reagera då problem redan uppstått. Att ta hand om vattendraget lönar sig därför både på kort och på lång sikt.

I vasaregionen har vi en stor expertis kring grön tillväxt parallellt med att det finns också ett aktivt medborgsamhälle. Detta är en del av vår framgångshistoria. Kvarkens naturskola, där OA är med, kan också ha en stor roll gällande informationsarbetet.

Föreningen OAs verksamhet har under åren varit kostsam vad gäller samlingarna. Det borde Vasa kunna fortsätta att finansiera då OAs samlingar utgör en viktig grundbult, tillsammans med Terranova, i museets verksamhet. Den vetenskapliga verksamheten med insamlingar och publikationer kostar också en hel del. Här finns både behov och utrymme till grundforskning då vi i denna region saknar egen naturvetenskaplig fakultet. Föreningsverksamheten kräver inte, i jämförelse med de två ovan nämnda, stora ekonomiska insatser, men det är att komma ihåg att OAs medlemmar utgör en viktig del för insamling och observationer – och det kan i framtiden kräva en viss organisering som kan kosta.

Vi har fått välkomna bidrag från olika stiftelser under åren allt efter behov. Den viktigaste finansieringskällan utgör säkert även i framtiden Svensk-Österbottniska Samfundet, SÖS. Här gäller det för OA att se till att den vetenskapliga verksamheten hålls på en tillräckligt hög nivå för att kunna få den tredje delen av avkastningen hos SÖS som vi enligt tidigare överenskommelser skall få. Jag påminner om att Harry Schaumans intention var att underavdelningen till samfundet utgjorde det tredje benet i samfundets verksamhet. För SÖSs del är det dels att önska att avkastningen dels hålls på en tillräckligt hög nivå, dels att SÖS gör fördelningen innan andra satsningar görs. Här behövs alltså en ständig »intressebevakning» från båda hållen. Det naturliga för SÖS vore att en uttalad representant för OA återigen har en plats i styrelsen.

Sammantaget efter denna långa exkursion i forntid, nutid och framtid är det nog med tillförsikt jag ser på Ostrobothnia Australis' verksamhet i framtiden.

Jag får önska er, och oss alla, lycka till!